Sympetrum striolatum
Bruinrode heidelibel

De bruinrode heidelibel onderscheidt zich van zijn nauwe verwant de steenrode heidelibel doordat de donkere streep over het voorhoofd niet neerwaarts langs de ogen loopt. Hij komt voor van West-Europa tot in Japan. Het zwaartepunt van de Europese verspreiding ligt ten zuiden van Nederland, wat mogelijk verband houdt met de ontwikkeling van de larven, die een relatief hoge watertemperatuur nodig heeft.

Biotopen

De bruinrode heidelibel is vaak de eerste glazenmaker die pasgegraven poelen koloniseert (MOORE 1991A). Kleine opdrogende poelen vormen het optimale voortplantingsbiotoop (CORBET 1956A), maar voortplanting is ook vastgesteld in langzaam stromende wateren, weelderig begroeide vennen of zelfs licht brak water (GARDNER 1950B, SCHMIDT 1986A, SCHORR 1990). De structuur van de vegetatie heeft weinig invloed op het voorkomen, maar plaatsen met veel schaduw worden gemeden.

Bij ons plant de soort zich vooral voort in schaars begroeide ondiepe plasjes, bijvoorbeeld in groeven en natuurontwikkelingsgebieden. Bij verscheidene bezoeken aan de Encigroeve bij Maastricht waren de aantallen tientallen malen hoger dan die van andere heidelibellen (DIJKSTRA ET AL. 1998). Dit past in het beeld van een meer zuidelijke verspreiding.

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden vrij in het water afgezet. Volgens Ottolenghi (1987) moet de legschede contact maken met water; dit betekent dus dat eiafzet op het droge is uitgesloten. Eiafzet gebeurt vaak in water tussen oeverplanten maar ook wel ver van de oever. De larven houden zich op tussen waterplanten of op de bodem en leven vooral van muggenlarven (CORBET 1956A, GARDNER 1950B, ONYEKA 1983). 's Ochtends sluipen ze uit op vegetatie in of langs het water, meestal enkele tientallen centimeters boven het oppervlak, maar er zijn ook larvenhuidjes gevonden op anderhalve meter hoogte en tot zes meter vanaf het water (GARDNER 1950B).

Imago's

Jonge imago's zoeken warme ruige terreinen op waar ze vanaf uitkijkposten op kleine insecten jagen. Uitgekleurde mannetjes bezetten zonnige zitplaatsen langs de oever, waarbij de eerste die arriveert dominant is. De hoogste stabiele dichtheid is ongeveer twaalf mannetjes per 100 m. De paring vindt plaats in vegetatie bij het water en duurt hooguit een kwartier (MOORE 1964, 1991A, OTTOLENGHI 1987).

Fenologie

De levencyclus wordt gewoonlijk in één jaar voltooid (CORBET 1956A, ROBERT 1959). Na de winter ontwikkelen de eieren zich, afhankelijk van de watertemperatuur, in drie tot zes weken. De vliegtijd valt tussen april en november met een piek rond eind juli, begin augustus. De soort verschijnt dus iets vroeger dan *S. vulgatum*. Individuen in april en mei zijn echter vermoedelijk afkomstig uit zuidelijker streken. Bij een warme voorzomer kunnen de eerste imago's al vroeg verschijnen en als het de gehele zomer warm blijft kan er in de herfst zelfs een tweede generatie uitvliegen (JÖDICKE & THOMAS 1993). De maximale leeftijd van imago's bedraagt vier maanden (MAYER 1961).

Begeleidende soorten

De bruinrode heidelibel is vooral samen aangetroffen met *Aeshna mixta*, *Sympetrum sanguineum* en *Sympetrum vulgatum*. Tussen bruinrode en steenrode heidelibellen is wel enige ruimtelijke segregatie aangetoond (zie kader bij *S. vulgatum)*. Beide soorten zijn ook vaak voortplantend in dezelfde wateren te vinden, al zijn de aantallen zelden gelijk. In Nederland vertoont het verspreidingbeeld de meeste overeenkomst met dat van *Sympetrum flaveolum*.

Verbreidingsvermogen

De bruinrode heidelibel staat bekend als een krachtige trekker: er zijn waarnemingen van zwermen van miljoenen exemplaren en van trekkende individuen op volle zee, met name in de eerste helft van de 20e eeuw (ONDER ANDERE DANNREUTHER 1936, 1937, DELL'ANNA & UTZERI 1991, LONGFIELD 1948), en ook in ons land (LIEFTINCK 1926B). In 1995 werd trek in zuidoostelijke richting gezien op Walcheren met ongeveer 100 individuen per uur (REINBOUD 1995). Bij trek worden meestal meer mannetjes dan vrouwtjes gezien. Het is niet waarschijnlijk dat een influx van de bruinrode heidelibel samenvalt met die van *Sympetrum danae* en *S. flaveolum*, omdat dit soorten zijn met een meer oostelijke verspreiding. Inderdaad was tijdens de invasie van de geelvlekheidelibel in 1995 de bruinrode niet opvallend talrijk (WASSCHER 1996B).

Areaal

Het areaal van *S. striolatum* strekt zich uit van Europa en Noord-Afrika tot aan Japan. Hij ontbreekt in het noorden van Scandinavië, Groot-Brittannië en grote delen van noordelijk Siberië. In de ons omringende landen is de soort talrijk. In het zuiden van de Britse eilanden en in het Middellandse-Zeegebied is *S. striolatum* doorgaans zelfs de

Klaas-Douwe Dijkstra

Vrouwtje

Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders

	Trefkans (%)
Ischnura elegans	76
Aeshna mixta	65
Sympetrum sanguineum	61
Orthetrum cancellatum	57
Lestes viridis	52
Sympetrum vulgatum	52
Enallagma cyathigerum	49
Anax imperator	47
Lestes sponsa	47
Sympetrum danae	46

Karakteristieke begeleiders

	Gedeelde hokken	Overlap (%)
Sympetrum flaveolum	510	26
Sympetrum sanguineum	799	26
Sympetrum vulgatum	684	25
Aeshna mixta	851	25
Sympetrum danae	605	25
Lestes viridis	687	25
Anax imperator	619	25
Aeshna cyanea	601	23
Lestes sponsa	614	23
Enallagma cyathigerum	646	23

Biotoop

Optimaal: duinplassen; pionier-milieus

Suboptimaal: plassen, kanalen en afgravingen; laagveenmoeras; sloten in agrarisch gebied; vennen; kwel-milieus

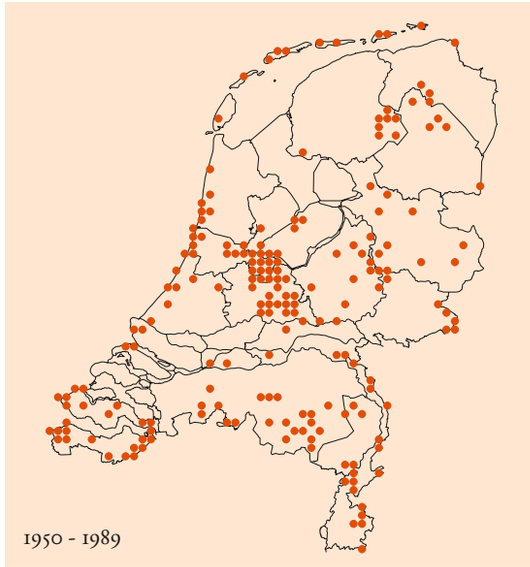

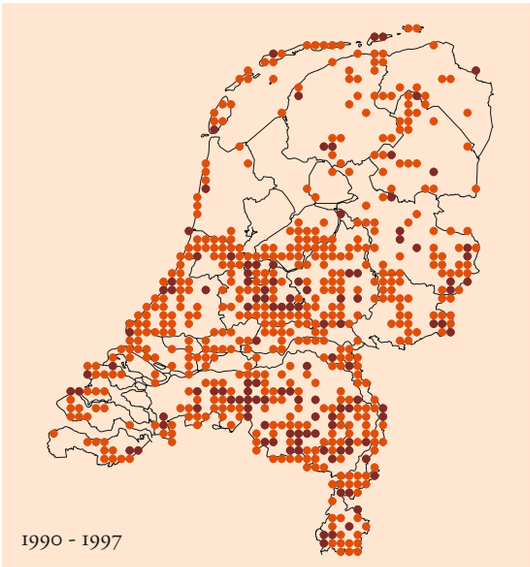

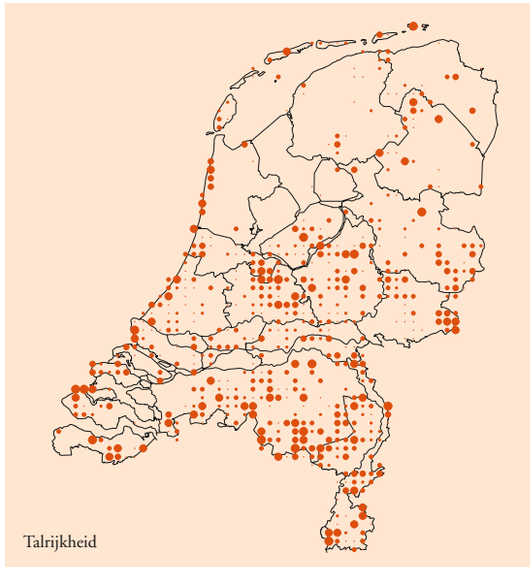

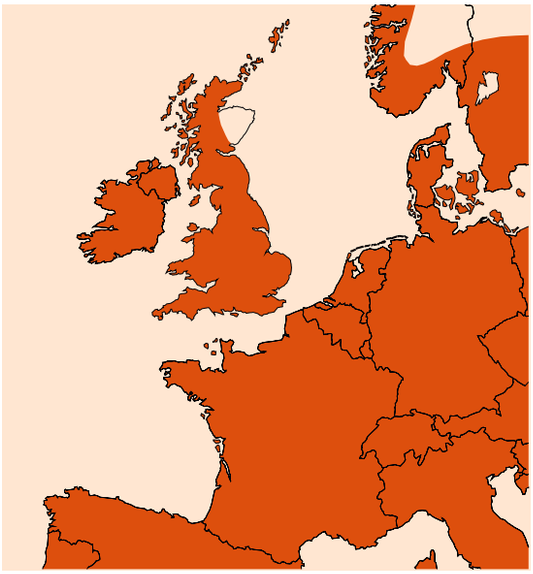

Sympetrum striolatum - bruinrode heidelibel

	voor 1950	1950 – 1989	1990 – 1997
	zeer algemeen	algemeen	zeer algemeen
atlasblokken	113	195	622
km-hokken	136	285	1313

Rode Lijst thans niet bedreigd

talrijkste heidelibel. In Ierland, Schotland en delen van Scandinavië wordt de bruinrode heidelibel vervangen door de verwante duistere heidelibel *(Sympetrum nigrescens)*, maar volgens sommige auteurs is dit een donkere vorm van *S. striolatum*.

Verspreiding in Nederland

De bruinrode heidelibel komt in het hele land voor, maar is aanzienlijk schaarser in het noorden dan in het zuiden en langs de kust. Op veel plaatsen is hij minder algemeen dan de steenrode. Voortplanting is verspreid over het land aangetoond – er zijn meldingen van bijvoorbeeld Zuid-Limburg, de Veluwe en de polders in Noord- en Zuid-Holland.

In het begin van de 20e eeuw was *S. striolatum* algemener dan *S. vulgatum* (LIEFTINCK 1926B), terwijl dat nu andersom is. Het omslagpunt lijkt in de jaren '40 te liggen. Een verklaring hiervoor is moeilijk te geven. Het is onwaarschijnlijk dat verzamelaars selectief verzamelden: beide soorten zijn nooit zeldzaam geweest en onderscheid in de vlucht is uitgesloten. De relatieve toename wordt ook onvoldoende verklaard door het gebrek aan interesse voor de noordelijke provincies bij vroegere waarnemers. In de jaren 1990 nam *S. striolatum* voor het eerst sinds de jaren 1930 weer toe ten opzichte van *S. vulgatum*. Hoewel steenrode en bruinrode heidelibel sterk op elkaar lijken en determinatiefouten niet uitgesloten kunnen worden, nemen we aan dat de kaart een juist verspreidingsbeeld geeft.

Toekomst en bescherming

Er zijn geen maatregelen nodig voor het behoud van deze soort. Bij een opwarmend klimaat valt zelfs te verwachten dat hij algemener zal worden.

SUMMARY

Sympetrum striolatum is common in The Netherlands, although it is scarce in the north-eastern provinces. It is interesting to compare this southern species with its northern sister species *S. vulgatum*. The latter is dominant in the north of the country, while *striolatum* dominates in the Southeast and Southwest. Besides this north-south gradient in relative abundance, *striolatum* also becomes relatively more frequent towards the coast (see separate map under *S. vulgatum*). Records of *striolatum* used to outnumber those of *vulgatum*, but after the 1940s *vulgatum* is recorded more. Nonetheless, in absolute numbers *striolatum* also seems to have increased. Although the two often breed in the same waters, the habitat of *striolatum* is on average more open, shallower and more recent in origin.

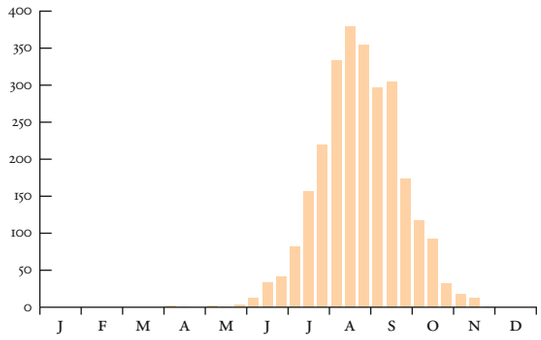

Vliegtijd

Nazomersoort

Hoofdvliegtijd: begin augustus t/m midden september

Vroegste datum: 6 april

Laatste datum: 29 november